РУСАЛКОВА ВОДА, АБО ПОЕЗІЯ

(Підручник для молодих поетів) ПЕРЕДМОВА

Відколи живемо на світі, ще ніколи не було в нас стільки поетів, як є тепер. На сто гімназистів половина пише і друкує вірші; до них прилучається чимраз більше дівчат з прекрасними псевдонімами, як "Незабудька", "Астра" і т. п. Але в їх поезіях видко ще подекуди невправну руку. Тому я видаю малий підручник для молодих поетів, щоби вони не ходили напомацки.

Заголовок до цього підручника я позволив собі взяти з найбільшої у нас трагедії (на 290 сторін друку, великої 8-ки) В. Пачовського "Сон української ночі". Він називає поезію русалковою водою, або водичкою з русалкової кринички — а мені то дуже сподобалося.

Поезія може бути двояка: одна така, що поет пише, аби писати, і се називається "штука для штуки"; а друга — суспільна, поезія артистів з горожанським почуттям, і вона — після прекрасної вигадки В. Пачовського — називається "кров України з водою русалок". Але на ті поділи поезії не дуже треба зважати; кожний нехай пише, як знає, а хоч би й не знав, то нехай таки пише; бо поетам все вільно, особливо молодим.

§ 1

НАЙВАЖНІШІ ПРАВИЛА

Коли хто хоче зробити русалкову воду, або поезію, повинен пам'ятати на дві речі: а) щ о він хоче написати, б) як він то має написати?

А) Що писати?

Предметом поезії може бути все. Але нема звичаю писати в поезії про те, як прати шмаття, як робити "шницлі" або пироги, як доїти корови і т. п. Математика також не надається до поезії.

Зате дуже виплачується писати про всі чотири пори року, про день від сходу сонця аж до заходу, так само про ніч, про природу і про любов. Особливо про любов повинен писати кожен ученик; притім вільно йому описувати все, що до любові належить, бо тепер уже ученики все знають. Але можна ще і по-старосвітськи описувати свою любку, почавши від волосся аж до ніг. Звичайно, голову описується най-докладніше.

Є ще для поезії деякі теми необроблені: напр., поетичні дівчата могли би вже розпочати описувати мужеську красу, щоб внести в поезію трохи різнорідності, бо знудилося все читати про жіночу красу. Можна також найменше один том всяких поезій написати про ліжко, куди так приємно покластися по цілоденній праці по морозі і т. п. Багато поезій з трагічною закраскою можна написати про тісні черевики і про біль жолудка. Взагалі треба шукати нових тем.

Б) Як писати поезії?

Далеко трудніше сказати, як писати поезії. Тут треба наперед зазначити, що між віршуванням або стихотворством і поезією майже нема жодної різниці. Це повинен пам'ятати кожен молодий поет і не гризтися іншими поглядами на цю справу. Далі треба вивчити ритм, або розмір, то значить, ті трохеї, ямби, амфібрахи, дактилі, що про них десь колись можна почути яке слово в школі. Береться, напр., трохеї:

—‿—‿—

пишеться їх на папері і потім підкладається під ті склади слова.

Приклад до того:

Николай любив Марусю,

А Маруся Петруся,

Ще й Петрусь любив Катрусю,

А Катруся Івася.— і т. д.

Звичайно, дбають поети про те, щоби не мішати трохеїв або ямбів з іншими розмірами, але це не мусить бути. Можна, напр., і таке писати:

Дзвонять дзвони, дзвонять дзвони, ідуть з хоругвами, пливе пісня сумна, тиха, виходять з ношами.

(Альманах "На шляху", № 72)

Кк^ли б хто хотів читати се трохеями, то можна дати на словах наголоси: пливе, сумна, виходять з ношами. Можна також і зовсім не дбати про ніякий розмір, напр.:

Глянь лиш, душко, сама у очі мої без гніву

і почуєш усі кохання божії співи.

(Там же, 25).

У русалковій воді, або поезії, вживають також і римів. Найзвичайніші рими у нас такі: сонце—віконце (сі дві рими нерозлучні), дівчина — калина, рожа — гожа і ін. Сі рими кладуться на кінці кожного рядка. Між римами і попередніми і дальшими словами не конче мусить бути логічна зв'язь, вони є лише тим клеєм, котрим склеюється вірш докупи. О них не так трудно, бо наші дієслова дають тисячі римів, не раз одне і те саме

слово з наростком дає з десять рим, напр., про-мовити, від-мовити, на-мовити і т. п. До того приклад:

Промов до нього і відмов його від того та иамов, аби він ті слова сказав, що я тобі тепер казав...

(В. Пачовський, "Сон", 109).

Рими є мужеські і женські: бик — рик, гук — стук, віл — стіл, гусь — Русь — такі рими називаються мужеські, а корова — здорова, дівчатко — телятко, хлопчина — фартушина — такі рими називаються женські. Добре є перемішувати мужеські і женські рими, тоді "русалкова вода" має ліпший смак.

Рими можуть бути складені із двох слів і з фальшивими виголосами, як, напр., у Пачовського:

Та й я вже зиаю, звідки то — на крилах носять золото; А я направду виділа — вода золочена була. Дівчина, як ластівка, Дивиться на козака.

А можна також і зовсім не зважати на рими. Напр.:

Як погляну я на тебе, рветься серце в грудях, як погляну в твої очі, потопаю в мріях!

(Альманах "На шляху", 47).

Се можна собі позволити особливо у таких пригодах, як отся, коли поет у чімсь поігопає і щось у нім рветься. Тоді, звісно, чоловікові не до римів.

Ще один приклад для науки:

І світ завмер би й став поганим і людям був би ворогом, що навіть бог на небі синім зрік бись бути богом.

(Там же, 82).

В такім тяжкім випадку, де навіть сам бог зрік би ся бути богом, очевидно, все одно чоловікові, чи: ворогом, чи ворогом, тим більше, коли поезія взята живцем з польського.

Таких римів, як: лопата — мотика, коцюба — паляниця, весна — калоші — раджу не вживати, хіба що поет нагороджує нам ті промахи якоюсь дуже патріотичною або гуманною думкою і страшними словами.

§ 2

СТРОФА

Один рядок поезії може бути дуже довгий (напр., гекса-метр), але може бути і дуже короткий і складатись лише з одного слова або двох. Приклад:

Не верне, пропало

давнєє кохання: химерне зів'яло,— остало ридання.

(Франц Михайлів).

Се скорочування одного рядка може дійти так далеко, що попросту не дається ніяких слів, лише самі точки:.... або зірку* — і то має також велике значення в русалковій воді. Часом такими точками можна сказати сто разів більше, як словами, і тому поети повинні вживати їх якнайбільше. Приклад:

Випив, випив гарний хлопець, П'яний вхопився ліхтарні

Кілька рядків один за другим дають строфу. Складати строфки вільно, як хто хоче, і тому я не буду більше над тим розводитися, бо не потрібно.

Подаю лише для прикладу одну взірцеву ліричну поезію в новішім стилю, аби показати, що вся сила в короткості:

Ми були вдвох:

Ти була рожа,

А я був мох.

Я все дивився вгору

І цілував твою кору.

§ 3

МОВА

Від простих людей, що не виробляють русалкової води, треба вимагати без милосердя, щоби знали мову і граматику її. Поети є увільнені від того обов'язку, бо нема сумніву, що проклята граматика часом в'яже їх фантазію і не дає зробити порядного вірша. А вони, як люди, що провадять людськість, що сягають думками далеко дальше, як ми, не мають найменшої потреби в'язати себе якимись граматичними дурницями. Отже, воно все в порядку, коли читаємо: без гніви — до риму: співи, замість без гніву, або: ов, ти не скинув свій мужицький стрій (Пачовський) — замість: свого мужицького строю; або: поїдете на нім, як по ягню, замість на ягняті (що це за їзда по ягню?) і т. п.

Натомість вільно поетам видумувати нові слова або уживати незвичайних. Подаю кілька прикладів з ліпших поетів:

"Звелич глумливу твар свою розлукавлену, позп'явся валявою, розточитися раменами, плазуючий люд, обхма-рити, розжар, розтужити, заснув сліпович, обжемчужити росою, розбуявілі жита, кручоволоса дівчина, груди горно-сталі, обтернити, обсльозити, розбільна пісня, синя туга" і т. ін.

З поетичних прикрас можна уживати ще старосвітських порівнянь, напр., дівчина — як калина, сонце, зоря, голубка, але й нині не годиться ще казати: моя мила, як ворона, сорока або сова. З більшим успіхом уживають тепер порівнянь не зовсім певних і ясних, напр., у Пачов-ського:

Чи чуєш, як серце кигоче, а сліз вже нема до розплачу. В тебе на устах ще сміх, позолочений оріх (?!) ще не тиканий.

Ліс шумить від яру на ялину яру, Явір підгризає з корня горносталь; Через поговори нам пішлось на горе, Ми "собі не пара" — людям щастя жаль!..

Тут особливо над тим нещасним явором та горностаєм можна довго думати і не здогадатися, про що йде. В русалковій воді се виходить дуже гарно, таємничо.

Коли ж би деякі порівняння і символи були вже занадто неясні, то можна при кінці книжки подати відповідні пояснення, так, як це зробив д. Пачовський у "Сні укр[аїнської] ночі":

"Сліпе дитя — український люд. Русалкова вода — поезія. Цілюща вода — освіта. Золотий вінець — ідеал народу. Нитка золота — народне почуття.

Мрака, дим сірковий — отуманення козацьких борців за кращий лад — дрібничними хибами і т. д. Підчоловік — товпа, люд.

Русалка ясних зір — муза своєрідної поезії української".

Можна також уже і в нас писати про тихий крик і крикливу тишу, зимний окріп і гарячий лід, про шум звізд і плач землі, про те, як осінь дзвонить і т. п. Приклади:

Меланхолійна осінь йде і дзвонить, дзвонить, дзвонить.

О. Луцький.

Довкола неї тиша така, що

дзвоном дзвонить.

Б. Лепкий.

Раджу також уживати гри слів за прикладом Пачовського:

Може мати, коли Мати

може мати — Може Мати зможе мати

силу встати.

(Сон, 11).

Мені така гра слів страшенно подобається, і тому я позволяю собі подати ще два приклади, сим разом з не виданих ще поезій одного молодого поета:

Моя мила, ти без мила руки мила, а я їх поцілував — (четвертого рядка ще немає).

На березі иа березі свище пташка срібнопірка, а на сіні їсть насінє горобець і плаче гірко...

Яке ж то гарне!

§ 4

ВИДАННЯ ЗБІРНИКА

Кожному поетові раджу видати свої поезії разом, книжкою. Коли б на книжку було поезій замало, можна за прикладом новітніх галицьких поетів брати польські вірші перекладати і подавати за свої, аби збірка була більша. Можна бути певним, що на тисячу читачів ледви який один відкриє сю тайну, а на одному чоловіці порядному поетові не залежить.

У збірці треба поробити відділи з відповідними заголовками, напр.: I. До моєї Дзюні. II. До моєї Киці. III. До моєї єдиної Стефці. IV. До моєї Музи. V. З днів журби перед першим. VI. Чотири пори року і т. д. Але найважніша річ: винайти відповідний заголовок для цілої збірки. Він повинен читачеві сказати відразу, що в збірці є, чи перли, чи діаманти — аби люди мали охоту купувати. Тому що молодим поетам тяжко дібрати заголовок і дехто міг би подати який скромний, я раджу вибирати один з таких:

З мінералогії: Моє золото. Мої бриліянти. Сапфіри. Туркуси і т. п.

З ботаніки: Рожі. Незабудьки.Фіалки. Вінок і т. п. Сі титули добрі для поезій поеток.

З акустики: Сорокаті звуки. Грім. Луна. Симфонія і т. п.

З астрономії: Сонце. Місяць. Зоря. Уран і т. п.

Взагалі титули повинні бути гарні і відповідні до вдачі поета і його русалкової води.

До збірки треба додати гарний портрет автора. Якось приємно взяти книжку в руки і бачити його лице та підпис. Ідучи до фотографа, треба вбратися фантастично, треба вміти сісти відповідно і зробити небуденну міну. Нехай кожний читач відразу бачить, що не з Грицем справа, і має Р Е С П Е К Т !

Друк для збірки повинен бути дуже маленький, особливо у ліричних поезіях. Завеликий друк розсаджує їх, а вони занадто делікатні. Коли хто не годен читати такого дрібного друку, такому треба додати до збірника побільшуюче скло.

Книжку треба продавати оправлену в лубках. Найкращі лубки є з телячої шкіри; вони м'які і на них може інтро-лігатор показати, що знає.

Ціну за збірку треба ставити якнайвищу, аби кожний бачив, що поет сам себе знає цінити і людям велику ласку робить уже тим, що промовляє до них.

Подавши такі цінні поради молодим поетам, я маю надію, що у нас тепер русалкова вода буде вироблятися en gros1 і що наші поети злучаться у "Товариство для виробу русалкової води, зареєстроване з необмеженою порукою", щоби діло вести розумно і систематично.